

(เอกสารยังไม่สมบูรณ์กรุณาย้ายเผยแพร่)

เอกสารแนบท้ายกฎกระทรวง

เรื่อง กำหนดมาตรฐานการให้บริการของหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

การให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม หมายถึง กิจกรรมที่ดำเนินงานโดยสหสาขาวิชาชีพ ที่มีความรู้ทางด้านอาชีวอนามัย เวชศาสตร์สิ่งแวดล้อมและอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข นักระบาดวิทยา นักพิษวิทยา นักสุขศึกษา เป็นต้น เพื่อดูแลสุขภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากมลพิษ ด้วยการจัดบริการ ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ โดยมุ่งเน้นการป้องกัน และควบคุมโรคจากสิ่งแวดล้อมในประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยประเภทของหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งได้เป็น

(ก) การให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมโดยหน่วยบริการภาครัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และรวมถึงสถานพยาบาลซึ่งดำเนินการโดยกระทรวง ทบวง กรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษาของรัฐ หน่วยงานอื่นของรัฐ สภาวิชาชีพ และสถานพยาบาลอื่นซึ่งรัฐมนตรีประกาศกำหนดตามพระราชบัญญัติสถานพยาบาล 2541 (มาตรา 5) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ 5) พ.ศ. ๒๕๕๙)

(ข) การให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมโดยหน่วยบริการภาคเอกชน ซึ่งเป็นสถานพยาบาลที่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติสถานพยาบาล 2541 และรวมถึงสถานพยาบาลอื่นที่ได้รับการยกเว้น (สถานพยาบาลเคลื่อนที่ของสถานพยาบาลเอกชน) และการให้บริการอื่นใดที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน เช่น สถานประกอบกิจการที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือเกี่ยวข้องกับแหล่งมลพิษ เป็นผู้ดำเนินการจัดบริการ เพื่อให้หน่วยบริการสามารถดำเนินงานให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมให้บริการของหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม

1.1 กิจกรรมที่ต้องขึ้นทะเบียน

1.1.1 การบ่งชี้และประเมินความเสี่ยงของการเกิดโรคจากสิ่งแวดล้อม

การบ่งชี้เป็นขั้นตอนแรกของการประเมินความเสี่ยง โดยระบุถึงอันตรายหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการสัมผัสมลพิษสิ่งต่างๆ เช่น สารเคมี โลหะหนัก ฝุ่นละออง เชื้อโรค ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การประเมินความเสี่ยงจากการสัมผัสมลพิษต่อสุขภาพ ส่วนการประเมินความเสี่ยง เป็นกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อพรรณนา และวัดความเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งคุกคาม กระบวนการ การกระทำหรือเหตุการณ์ใดๆ ข้อมูลการบ่งชี้ และประเมินความเสี่ยงการเกิดโรคจากสิ่งแวดล้อมเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนเฝ้าระวังผลกระทบสุขภาพประชาชนที่เกิดจากมลพิษ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

1.1.2 การเฝ้าระวังโรคจากสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1) การเฝ้าระวังสิ่งคุกคาม เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสิ่งคุกคามจากมลพิษ เช่น ข้อมูลประเภทสิ่งคุกคามต่างๆ ในสิ่งแวดล้อม ระดับการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม และปัจจัยเสี่ยงอื่นๆ ที่จะมีผลต่อการรับสัมผัสของประชาชนในกลุ่มเป้าหมาย

2) การเฝ้าระวังผลกระทบทางสุขภาพ ประกอบด้วย

- การเฝ้าระวังเชิงรับ ดำเนินการในกรณีที่มีการสัมผัสสิ่งคุกคามอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ การรวบรวม วิเคราะห์ และติดตามข้อมูลการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวข้องกับมลพิษที่สงสัย จากข้อมูลของหน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

- การเฝ้าระวังเชิงรุก ดำเนินการในกรณีที่มีการสัมผัสสิ่งคุกคามอยู่ในระดับปานกลางและสูง ได้แก่ การประเมินสถานะสุขภาพของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการตรวจคัดกรองทางสุขภาพ และประเมินติดตามอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนการดำเนินกิจการของแหล่งกำเนิดมลพิษ และระหว่างที่มีการดำเนินกิจการ รวมทั้งกรณีที่มีการร้องเรียนหรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน

1.1.3 การป้องกัน ควบคุมโรคจากสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบัน นิยามความหมายของ “การป้องกันโรค” ได้ครอบคลุม ความหมายของ “การควบคุมโรค” ไปด้วย ตั้งแต่กิจกรรมที่ดำเนินการก่อนเกิดโรค (primary prevention) เกิดโรคแล้ว แต่ยังไม่เกิดอาการ (secondary prevention) หรือเกิดอาการแล้ว (tertiary prevention) ก็ได้ โดยแต่ละช่วงจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การป้องกันระดับปฐมภูมิ (primary prevention) เป็นการป้องกันก่อนเกิดโรค เป็นวิธีการที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีประสิทธิภาพและได้ผลมากที่สุดกว่าการป้องกันโรคระดับอื่นๆ กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของประชาชน (healthy environment) การส่งเสริมให้ร่างกายมีความต้านทานต่อโรคต่างๆ และการส่งเสริมให้ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม (healthy behaviors) การป้องกันโรคจากสิ่งแวดล้อมระดับปฐมภูมิ ได้แก่ การคัดค้านมลพิษหรือสิ่งคุกคามที่ใช้ในที่ทำงานหรือชุมชน แล้วยกเลิกการใช้หรือทดแทนด้วยสารที่ปลอดภัย หรือการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อลดระดับของมลพิษ การให้ความรู้ คำแนะนำ ให้คำปรึกษา รวมทั้งเพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จนประชาชนสามารถเข้าถึง เข้าใจ ประเมิน ประยุกต์ข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพ และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคจากสิ่งแวดล้อมได้

2) การป้องกันระดับทุติยภูมิ เป็นการป้องกันระยะที่โรคเกิดขึ้นแล้ว มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การระงับกระบวนการดำเนินของโรค โดยมุ่งเน้นการคัดกรองโรคเพื่อให้พบโรคได้เร็วที่สุดก่อนที่จะมีอาการ และให้การรักษาได้ทัน โรคจากสิ่งแวดล้อมบางอย่างนั้น แม้ว่าจะยังไม่มีอาการ (symptom) และอาการแสดง (sign) ของโรคเกิดขึ้น แต่ก็อาจมีความผิดปกติของระบบร่างกายให้ตรวจพบได้ก่อนเกิดโรคเป็นเวลานานแล้ววินิจฉัยและรักษาอย่างรวดเร็ว (early treatment) ทำให้สามารถรักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจวินิจฉัยโรคและรักษาอย่างรวดเร็ว นั้น ถือว่าเป็นการป้องกันแบบทุติยภูมิเช่นกัน

3) การป้องกันระดับตติยภูมิ วัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความสูญเสียจากโรค เช่น ป้องกันความพิการหรือการสูญเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควร และอาจหมายรวมถึง การป้องกันการเกิดโรคซ้ำ (recurrence) อีกด้วย

ทั้งนี้หน่วยบริการจะมุ่งเน้นที่การป้องกันโรคจากสิ่งแวดล้อมระดับปฐมภูมิและเน้นการดูแลสุขภาพที่ตัวบุคคลเป็นหลัก ส่วนการควบคุมโรคจากสิ่งแวดล้อม รวมถึง การสอบสวนโรค การค้นหากลุ่มเสี่ยงเพิ่มเติม การจัดทำข้อเสนอมาตรการในการควบคุมและป้องกันโรค และการรายงาน

ทั้งนี้หากหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งการให้บริการโดยตรง และการให้คำปรึกษา จะต้องขึ้นทะเบียนและประเมินมาตรฐานเพื่อเป็นหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 25

1.2 กิจกรรมที่ไม่ต้องขึ้นทะเบียน

1.2.1 การวินิจฉัยสาเหตุโรคจากสิ่งแวดล้อม

การวินิจฉัยสาเหตุโรคจากสิ่งแวดล้อม คือ การวินิจฉัยและเชื่อมโยงโรคหรือผลกระทบทางสุขภาพกับปัจจัยเสี่ยงที่เกิดจากมลพิษสิ่งแวดล้อม ก่อนวินิจฉัยโรคแพทย์ควรพิจารณาประวัติการสัมผัสมลพิษ อาการของโรค ผลการตรวจร่างกาย การตรวจพิเศษทางห้องปฏิบัติการ การตรวจสุขภาพโดยใช้เครื่องมือพิเศษอื่นๆ และบางครั้งอาจต้องลงพื้นที่ เพื่อประเมินสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย หรือแหล่งกำเนิดมลพิษร่วมด้วยโดยเน้นการวินิจฉัยโรคจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในระยะแรกเพื่อนำไปสู่การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคจากสิ่งแวดล้อม และมีการบันทึกข้อมูลการวินิจฉัยโรคโดยลงรหัสสาเหตุโรคร่วมด้วย

1.2.2 การรักษาพยาบาลและการส่งต่อผู้ป่วย หรือผู้ที่สงสัยที่จะเกิดโรคจากสิ่งแวดล้อม

การให้คำแนะนำ เพื่อป้องกันการสัมผัสสิ่งคุกคามต่อสุขภาพจากมลพิษสิ่งแวดล้อม ทั้งในกรณีภาวะปกติและภาวะฉุกเฉิน โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการหยุดการสัมผัสสิ่งคุกคามจากมลพิษ

1.2.3 การฟื้นฟูสมรรถภาพหรือสุขภาพผู้ซึ่งเป็นโรคจากสิ่งแวดล้อม

เป็นการให้บริการด้านการฟื้นฟูแก่ผู้ป่วยที่สูญเสียสมรรถภาพ ซึ่งอาจจะเป็นทางกายหรือทางจิตตามความเหมาะสมกับสภาพของผู้ป่วย โดยหน่วยบริการควรมีแนวปฏิบัติการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยโรคจากสิ่งแวดล้อม และมีการจัดบริการ/ประสานการฟื้นฟูสมรรถภาพกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการติดตามผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง

1.2.4 กิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ

การสื่อสารความเสี่ยงให้กับประชาชนเป้าหมายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง_เป็นการสื่อสารเพื่อแจ้งผลการตรวจสุขภาพ โดยเฉพาะผลการตรวจหาระดับสารเคมีจากการสัมผัสมลพิษให้กับประชาชนกลุ่มเสี่ยงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีการออกแบบการรายงานผลการตรวจ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ควรดำเนินการก่อนเข้าไปทำการตรวจหรือเก็บตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชน โดยควรมีการเสนอข้อมูลในภาพรวมของชุมชนที่ศึกษาให้เห็นด้วย เพื่อให้ผู้รับผลการตรวจรายบุคคล เข้าใจสถานการณ์และเปรียบเทียบข้อมูลในภาพรวมของชุมชน หรือเปรียบเทียบกับข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงอื่นๆ การนำเสนอควรมีทั้งตัวเลขและแผนภูมิกราฟ เพื่อให้ผู้รับฟังทุกกลุ่ม เข้าใจได้ง่ายขึ้น และมีการระบุถึงแหล่งอ้างอิง และค่ามาตรฐานต่างๆทางวิชาการ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น การสร้างและประสานเครือข่ายกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคหรือผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม การเตรียมความพร้อมในการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินจากมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน และการสนับสนุนข้อมูลด้านสุขภาพในการเฝ้าระวัง หรือการทำ HIA/EHIA เป็นต้น

ทั้งนี้หากหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจกรรมที่ต้องขึ้นทะเบียนทั้งการให้บริการโดยตรง และการให้คำปรึกษา จะต้องขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 25

๒. การเก็บสิ่งส่งตรวจทางชีวภาพ หรือสิ่งส่งตรวจอื่นๆ

๒.๑ กระบวนการควบคุมคุณภาพก่อนการวิเคราะห์ตัวอย่างทางห้องปฏิบัติการ ผู้ให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมผู้รับการตรวจ วิธีเก็บตัวอย่าง วิธีการเก็บรักษาตัวอย่าง การขนส่งตัวอย่าง โดยดำเนินการตามคู่มือให้บริการตรวจวิเคราะห์ตัวอย่าง ด้านโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

๒.๒ การควบคุมคุณภาพห้องปฏิบัติการ ผู้ให้บริการเวชกรรมสิ่งแวดล้อมต้องส่งตัวอย่างไปทำการวิเคราะห์ยังห้องปฏิบัติการที่ได้รับการรับรองมาตรฐานทางห้องปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ISO/IEC ๑๗๐๒๕ มาตรฐาน ISO ๑๕๑๘๙ จากหน่วยรับรองอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- ก. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
- ข. สมาคมนิการแพทย์แห่งประเทศไทย
- ค. อื่นๆ ตามประกาศกรมควบคุมโรค

โดยมีการรับรองคุณภาพของห้องปฏิบัติการในการตรวจวิเคราะห์พารามิเตอร์ทุกสารเคมีที่ส่งตรวจ